

TELŠIŲ 1918-1928 m. ISTORIJS PAIEŠKOS LIETUVOS CENTRINIAME VALSTYBĖS ARCHYVE

Loreta Norvaišienė
Projekto vadovė, muziejininkė–skaitmenintoja

Žemaičių muziejuje „Alka“ projekto „Interaktyvi Telšių istorijos mozaika“ antrajam etapui buvo pasirinkta Lietuvos kariuomenės struktūrų ir savivaldos institucijų kūrimosi sąsajų 1918-1928 m. tema. Projektą finansavo Lietuvos Kultūros ministerija ir Lietuvos Kultūros taryba. Nors muziejaus fonduose saugoma dalis eksponatų, menančių šį miesto istorijos laikotarpį, gilesnei temai analizei muziejininkės Janina Bucevičė, Loreta Norvaišienė ir Irma Kontautienė vyko į Lietuvos centrinį valstybės archyvą.

Bibliotekininkė–archyvarė Janina Bucevičė LVCA skaitykloje

Telšių apskrities Viršininko įstaigos archyvas po Antrojo pasaulinio karo buvo sunaikintas, todėl informacijos teko ieškoti telšiškių valdininkų siųstose ataskaitose, kurios saugomos ministerijų ir departamentų archyvų fonduose, po kruopelytę ieškoti informacijos apie tarpukario Telšių valdžios ir kariuomenės institucijas, asmenybes, jų veiklą.

Su jauduliu archyve vartėme Lietuvos Tarybai siųstą pirmą pranešimą apie tai, kaip 1918 m. lapkričio 26 d. Telšiuose susirinkę 106 atstovai iš 17 parapijų: Telšių, Plungės, Žarėnų, Senųjų Varnių, Tverų, Janapolės, Medingėnų, Naujųjų Varnių, Viešvėnų, Kontaučių, Nerimdaičių, Alsėdžių, Eigirdžių, Ubiškės, Pavondenio (dabar – Pavandenės), Gadūnavo, Lieplaukės, išrinko Telšių apskrities komitetą, susidedantį iš 25 asmenų ir pildomąjį (vykdomąjį) komitetą iš 5 narių. Į Tarybą buvo išrinkta 17 parapijų atstovų, tai yra po vieną iš kiekvienos parapijos, bei po vieną atstovą iš Telšių ir Plungės miestų, 4 darbininkų ir 2 žydų atstovai. Telšių miestui atstovavo raštvedys Jonas Vaiciekauskis, Telšių parapijai – agronomas Vladislovas Kryževičius. Telšių apskrities vykdomojo komiteto pirmininku buvo išrinktas Vladislovas Kryževičius, sekretoriumi – gamtininkas Jonas Valickis. Kaip liudija rasti protokolai, vietinei valdžiai iškilo daug skubių darbų: derėtis su Telšiuose tuo metu buvusią vokiečių valdžia, užkirsti kelią vokiečių bandymams išvežti iš Telšių apskrities gyvulius ir grūdus, palaikyti tvarką krašte, nepaisant vokiečių pasipriešinimo kurti miliciją, talkinti organizuojant kariuomenę. Skubiems besikuriančios Lietuvos valstybės reikalams

spřesti, Telšiu apskrities komitetas nutarę reikalauti, kad Lietuvos Taryba kuo greičiau sušauktų II-ąją konferenciją. Telšiu apskrities komitete aktyviai dirbo ir Vasario 16-ios akto signataras Stanislovas Narutavičius, viename iš archyve matytų dokumentų pasirašęs dviguba Naruta–Narutowicz pavarde.

Telšiu apskrities seimelio 1919 m. posėdžių protokolų nuorašų byla.

Parsivežtą iš archyvo informaciją muziejinkėms teks kruopščiai išstudijuoti, susisteminti, susieti su jau turimais dokumentais ir fotografijomis. Rudenį Žemaičių muziejaus „Alka“ lankytojai galės susipažinti su kompiuterinėmis technologijomis pagrįstos programos „Interaktyvi Telšiu istorijos mozaika“ naujomis dalimis: „Lietuvos kariuomenės struktūros Telšiuose“ ir „Savivaldos institucijos Telšiuose“, savo žinias išbandyti interaktyviuose žaidimuose ir testuose.